

Ylirajaisten oppimistilojen välittäjät

Siirtolaisten arkioppiminen kansalliset rajat ylittävissä yhteisöissä

Siirtolaiset välittävät ammatillisia, yhteiskunnallisia ja kulttuurisia perinteistä maasta toiseen. Samalla syntyy uudenlaisia oppimistiloja.

LIKKUVUUS YLI KANSALLISTEN RAJOJEN on lisääntynyt ja monimuotoistunut. Teknologisen kehityksen myötä siirtolaisten on aiempaa helpompaa pitää yhteyttä toisessa maassa asuviin henkilöihin. Kansainväliset muuttoliikkeet lisäävät kulttuurista monimuotoisuutta eri maissa.

Ylirajainen vuorovaikutus ja yhteinen toiminta erilaisissa yhteisöissä ja verkostoissa luo mahdollisuuksia maksua ja jakaa käsityksiä ja toimintatapoja yli kansallisten rajojen.

Havainnollistamme empiirisellä aineistolla, miten Suomi-Viro-tilassa muodostuu arkipäivän ylirajaisia

oppimisympäristöjä ja kuvaamme, millaisia oppimisprosesseja näissä tiloissa on.

Ylirajaisella viitataan ei-valtiollisten toimijoiden kansalliset rajat ylittävään toimintaan ja sosiaalisiin siteisiin sekä yksilöiden kansalliset rajat ylittäviin kokemuksiin, näkökulmiin ja identifioitumiseen. Tuomme esiin uudenlaisen teoreettisen näkökulman kulttuuriset ja kansalliset rajat ylittävien informaalien oppimisympäristöjen tarkasteluun yhdistämällä muuttoliiketutkimuksen ja situationaalisen oppimisen teorianäkökulmia.

JOHDANTO

Viime vuosina Suomeen on muutettu erityisesti perhesyiden, työn ja opintojen vuoksi (Martikainen, Saari & Korkiasaari 2013), mutta välillä, kuten vuonna 2015, humanitaaristen muuttajien määrä on nopeasti lisääntynyt. Lähialueilta, erityisesti Virosta, tulee Suomeen myös paljon maiden välillä liikkuvia siirtolaisia (*transmigrants*), kahden maan asukkaita. He liikkuvat maiden välillä esimerkiksi työn, perheen asumisjärjestelyjen tai opintojen vuoksi.

Pendelöinti maiden välillä voi olla lyhytaikaista tai pitkäkestoista. (Jakobson ym. 2012). Virolaiset ovat suurin ulkomaalaisryhmä Suomessa, vuonna 2015 heitä oli 50 300 (Tilastokeskus 2016). Liikkuvien siirtolaisten määrästä ei ole tarkkoja tilastoja, mutta matkapuhelinten paikannukseen perustuvan tutkimuksen mukaan 35 000 virolaista liikkui säännöllisesti ja tiheästi Suomen ja Viron välillä vuonna 2012 (Ahas 2012).

Viittaamme siirtolaisilla (*migrants*) maasta toiseen muuttaviin sekä maiden välillä säännöllisesti liikkuviin henkilöihin, turistik pois lukien.

Kansainvälisessä muuttoliiketutkimuksessa on 1990-luvulta lähtien tarkasteltu maahanmuuttajien ylijäräistä toimintaa sekä erityisesti tulo- ja lähtömaiden välille sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta muotoutuvia, yhteiskuntien rajat ylittäviä sosiaalisia tiloja, piirejä ja kenttiä (Faist 2000; Levitt & Glick Schiller 2004; Rouse 2004). Ylijäräisyydestä tutkimus on haastanut perinteisen muuttoliiketutkimuksen, jonka pääpaino on ollut maahanmuuton vaikutusten tarkastelussa erityisesti tulomaissa.

Siirtolaisten ylijäräistä toimintaa tarkastelleet tutkijat ovat korostaneet, että tutkimusta ei voida rajata vain kansallisvaltioiden sisäisiin muutosprosesseihin (Amelina & Nergiz & Faist & Glick Schiller 2012). Suomenkielisessä muuttoliiketutkimuksessa ylijäräisyys-sana on vakiintunut käyttöön viitattaessa siirtolaisten kansalliset rajat ylittäviin verkostoihin ja toimintaan (ks. esim. Siim & Assmuth 2016).

Ylijäräisyystutkimuksen näkökulmia on sovellettu harvoin sekä aikuiskasvatukseen että kasvatustieteen tutkimuksissa (Guo 2013). Aiemmissä tutkimuksissa on tarkasteltu kansainvälisten opiskelijoiden ylijäräistä toimintaa (Waters & Brooks 2012), siirtolaisten oppi-

misprosesseja ylijäräisissä perheverkostoissa (Cuban 2014; Sime & Pietka-Nykaza 2015), siirtolaisia ammatillisen tiedon ja osaamisen välittäjinä maiden välillä (Alenius 2016), siirtolaisuuden ja ylijäräisyyden yhteyksiä koulutuksen muutosprosesseihin (Pitkänen & Takala 2012) sekä ylijäräisyysnäkökulmien huomiointia opetuksessa (Naidoo 2008).

Maahanmuuttajien oppimista koskevia kysymyksiä on usein käsitelty niin sanotun vastaanottavan maan ja lähinnä formaalin koulutuksen kannalta (esim. Pirinen 2015). Siirtolaisten informaalia oppimista kulttuurisesti monimuotoisissa ja kansalliset rajat ylittävissä ympäristöissä on tutkittu vähän (Shan & Walter 2015). Kasvatustieteellisissä tutkimuksissa voidaankin nähdä teoreettisen ja metodologisen nationalismin (ks. esim. Amelina ym. 2012) piirteitä: yhteiskunta samaistetaan kansallisvaltioon, ja yhteiskunta tai valtio nähdään keskeisenä analyysiyksikkönä, jonka rajojen sisällä erilaisia sosiaalisia ilmiöitä tarkastellaan. Koulutusta ja oppimista koskevat, valtioiden rajat ylittävät ilmiöt rajautuvat tarkastelun ulkopuolelle.

Tuomme ylijäräisyysnäkökulman osaksi siirtolaisten informaalin oppimisen tutkimusta ja valotamme samalla erilaisten ylijäräisten oppimistilojen rakentumista hyödyntämällä situationaalisen oppimisen näkökulmaa.

Maahanmuuttajien kulttuurisen oppimisen kokemuksia on usein lähestytty akkulturaation näkökulmista. Tutkimuksissa on esimerkiksi tarkasteltu, miten maahanmuuttajat sopeutuvat tulomaassa sulautuen valtakulttuuriin tai samanaikaisesti säilyttäen oman kulttuurin toimintatapoja ja omaksuen osittain valtaväestön kulttuurisia käytänteitä (esim. Berry ym. 2002). Akkulturaatiotutkimuksissa korostuu essentialistinen ajatus toisistaan erillisistä, selkeärajaisista kulttuureista, jotka luonnonvoimien tapaan ohjaavat ihmisten toimintaa (Chirkov 2009). Kulttuurienvälistä vuorovaikutusta tarkastelevissa tutkimuksissa kulttuurit esitetään itsenäisinä toimijoina, jotka kohtaavat ja ajoittain törmäävät toisiinsa. Kulttuurienvälistä oppimista tarkasteltaessa haasteena usein onkin se, miten kuvata kulttuurit ja yksilöt niin, että kulttuureja ei esitetä erillisinä, muuttumattomina kokonaisuuksina ja yksilöitä vain kulttuuriensa edustajina. (Dervin & Keihäs 2013.)

YLIRAJAISUUSTUTKIMUSTA ON ARVOSTeltu Keskittymisestä MAAPAREIHIN.

Situationaalisen oppimisteorian (erityisesti Lave & Wenger 1991; Wenger 1998, 2010; Wenger-Trayner & Wenger-Trayner 2015) valossa näemme yksilöiden omaksuvan ja muuttavan kulttuurisia käytäntöjä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa erilaisissa yhteisöissä ja yhteisöjen välisissä verkostoissa. Ylirajaisuustutkimusta soveltaen tuomme esiin, miten sosiaalinen vuorovaikutus ja kulttuuriset muutokset ylittävät kansallisvaltioiden rajat. Yhdistämällä situationaalisen oppimisteorian ja ylirajaisuustutkimuksen näkökulmia analyysissämme pyrimme irtautumaan essentialistisesta kulttuurien ja yksilöiden tarkastelusta.

YLIRAJAINEN MUUTTOLIIKETUTKIMUS JA SITUATIONAALINEN OPPIMINEN

Monitieteisessä ylirajaisessa muuttoliiketutkimuksessa on määritelty eri tavoin rajat ylittäviä sosiaalisia muodostelmia. Ylirajaiset sosiaaliset kentät (Levitt & Glick Schiller 2004) muodostuvat lukuisista transnationaaleista sosiaalisista verkostoista, joiden kautta ideoita ja toimintatapoja voidaan jakaa ja uudistaa. Yhteinen toiminta muokkaa sekä liikkuvien että paikallaan pysyvien ihmisten elämää näissä kentissä. Ylirajaiset yhteisöt (Portes 2000) rakentuvat siirtolaisten aktiivisen, ylirajaisen ammatillisen ja yritystoimintaa koskevan ruohonjuuritason toiminnan kautta vastavoimaksi globaalin kapitalistisen järjestelmän syrjiville rakenteille. Ylirajaisissa piireissä (Rouse 2004) ja ylirajaisissa sosiaalisissa tiloissa (Faist 2000) ihmisten, tavaroiden, käsitysten ja pääomien virrat yhdistävät eri maissa asuvat ihmiset.

Sovelsimme erityisesti Faistin (2000) mallia, koska siinä otetaan huomioon myös makrotason tekijöiden vaikutukset paikallisyhteisöjen ja yksilöiden toimintaan. Makrotasolla Faist (2000) tutkii globaalien, alueellisten ja kansallisten taloudellisten rakenteiden

sekä kansainvälisen, alueellisen ja kansallisen politiikan vaikutuksia ylirajaiseen liikkuvuuteen ja toimintaan. Mesotasolla tarkastelun kohteena ovat erilaiset yhteisöt ja verkostot. Näihin kuuluvat esimerkiksi ylirajaiset perheyhteisöt, ylirajaiset taloudelliset verkostot sekä laajemmat yhteisöt, joita yhdistää käsitys kollektiivisesta, jaetusta identiteetistä. Mikrotaso keskittyy yksilöiden toimintaan ja ylirajaisiin siteisiin.

Myös Pitkäsén, Icdyugyn ja Sertin (2012) kehittämä viitekehys loi pohjaa ylirajaisen oppimistilojen eri osatekijöiden tarkastelulle. Faistin (2000) ja Pitkäsén ym. (2012) tutkimuksissa ei ole kuitenkaan tarkasteltu oppimisympäristöjä vaan yleisemmin siirtolaisten ylirajaisessa toiminnassa muodostuvia tiloja.

Ylirajaisuustutkimusta on arvosteltu kaksinaisuusudesta: tutkimus keskittyy usein maapareihin, joiden välillä tutkitaan ylirajaista toimintaa, vaikka siirtolaisten verkostot voivat ulottua useisiin maihin (Qureshi & Varghese & Osella & Rajan 2012). Lisäksi on tuotu esiin, että ylirajaisuustutkimuksessa tulisi huomioida enemmän intersektionaalisuus eli se, miten erilaiset yhteiskunnalliset eronteot, kuten etnisuus, luokka ja sukupuoli, vaikuttavat siirtolaisten identiteettiin ja sosiaalisiin positioihin (Anthias 2012).

Sosiokulttuuriseen suuntaukseen liittyvässä situationaalisen oppimisen lähestymistavassa oppimista on tarkasteltu sellaisina prosesseina, joita ihmiset käyvät läpi, kun he osallistuvat aktiivisesti erilaisten yhteisöjen toimintaan, omaksuvat näiden toimintatapoja ja käytänteitä sekä rakentavat omaa identiteettiään (Lave & Wenger 1991; Wenger 1998). Sosiokulttuuriseen, situationaaliseen oppimisteoriaan liittyy käytäntömaiseman (*landscape of practice*, Wenger-Trayner & Wenger-Trayner 2015) käsite, joka viittaa toisiinsa liittyvien yhteisöjen verkostoihin ja niiden rajojen ylittämisen prosesseihin. Käytäntömaisema sopii myös ylirajaiseen toimintaympäristöön.

Sosiokulttuurinen, situationaalisen oppimisen viitekehys painottaa yhteisöjen ja yksilön oppimisen dynamiikkaa meso- ja mikrotasoilla, mutta olennaista on ymmärtää myös makrotason eli historiallisen, yhteiskunnallisen ja kulttuurisen ympäristön vaikutuksia sosiaalisten käytäntöjen muotoutumiseen (ks. Alexander 2008). Yksilöt toimivat monissa yhteisöissä sekä niiden välisillä rajapinnoilla ja identifioituvat

eri tavoin näiden yhteisöjen edustamiin käytänteisiin ja osaamiseen (Kubiak ym. 2015).

Käytäntöyhteisö on ollut keskeinen käsite situationaalisissa oppimisteoriassa. Käytäntöyhteisöissä osallistujat voivat vähitellen laajentaa osaamistaan ja vahvistaa jäsenyyttään yhteisen toiminnan ja jaettujen käytänteiden kautta. Oppimiseen ja identiteetin rakentumiseen vaikuttaa kolme toiminnan keskeistä muotoa: kiinnittyminen (*engagement*), kuvittelu (*imagination*) ja ryhmittäminen (*alignment*). (Wenger 1998; 2010.)

Kiinnittyminen merkitsee Wengerin (1998; 2010) mukaan osallistumista yhteisön käytännön toimintaan, jossa samalla tuotetaan artefakteja. Kuvittelu on puolestaan laajempi ja abstraktimpi ilmiö, jossa luodaan mielikuvia ja tulkintoja niistä mahdollisuuksista, joita tietty yhteisö meille mielikuvissamme edustaa. Ryhmittäminen on puolestaan sidoksissa siihen, miten yhteisön toimintoja organisoidaan ja miten tavoitteista neuvotellaan. Se voidaan nähdä vuorovaikutteisena ja osallistujien välisenä vastavuoroisena koordinoinnin, tulkintojen ja toiminnan prosessina. Viimeaikaisessa keskustelussa on tuotu esiin laajennettu osaamiskyky (*knowledgeability*) (Wenger-Trayner & Wenger-Trayner 2015; Kubiak ym. 2015), jonka voidaan nähdä kehittyvän yhteisöjen välisessä käytäntömaisemassa tapahtuvan toiminnan ja siihen liittyvän oppimisen myötä.

Situationaalista oppimisteoriaa on kritisoitu siitä, että uuden tiedon tuottaminen voi olla vaikeaa, jos oppimista pidetään ensisijaisesti pyrkimyksenä sisäistää tietyssä yhteisössä jo oleva tieto ja toimintatavat (Fuller 2007; Kubiak ym. 2015). Yhteisöjen olemassa olevaa tieto- ja osaamis pohjaa on kuitenkin mahdollista laajentaa omaksumalla uusia toimintatapoja muista yhteisöistä. Yksilöt, jotka osallistuvat kahden erilaisen yhteisön toimintaan ja liikkuvat niiden välisillä rajapinnoilla, voivat toimia käsitysten ja toimintatapojen välittäjinä (*brokers*) näiden yhteisöjen välillä (Wenger 1998, 108–110; ks. myös Kubiak ym. 2015). Situationaalisen oppimisteorian heikkoutena on nähty lisäksi valtasuhteiden ja sisäisten konfliktien vähäinen huomiointi (esim. Fuller 2007), vaikka alun perin Lave ja Wenger (1991) nostivat esiin vallankäytön keskeisenä tekijänä yhteisöllisissä oppimisprosesseissa.

AINEISTO JA MENETELMÄT

Tutkimuksen haastatteluaineisto kerättiin Suomessa Trans-Net-tutkimusprojektissa. Tässä kansainvälisessä tutkimusprojektissa vertailtiin neljää erilaista yllirajaista tilaa, jotka olivat Suomi-Viro, Saksa-Turkki, Iso-Britannia-Intia ja Ranska-Marokko, sekä siirtolaisten yllirajaista toimintaa koskevia muutosprosesseja (Pitkänen & Icduygy & Sert 2012). Tutkimuskonsortiossa suunniteltiin yhdessä aineistonhankinta ja haastatteluteemat, jotka käsittelevät esimerkiksi muuttosyitä, yllirajaisia siteitä, toimintaa erilaisissa järjestöissä ja työyhteisöissä sekä oppimis- ja koulutuskokemuksia ja identiteettiä.

Ensimmäisessä haastatteluvaiheessa Suomessa rekrytoitiin 80 täysi-ikäistä, haastatteluhetkellä 19–64-vuotiaasta henkilöä (30 miestä, 50 naista) puolistrukturoituihin haastatteluihin (A-haastattelut; aineistosta jätettiin pois kaksi suomalais-siirtolaisten haastattelua). Haastateltavat olivat muuttaneet Virossa Suomeen tai aloittaneet säännöllisen liikkumisen maiden välillä vuosina 1986–2009. Toisessa vaiheessa toteutettiin 20 elämäkerallista teemahaastattelua (B-haastattelut). Niissä käsiteltiin haastateltavien elämänvaiheita ja yllirajaista toimintaa. Toisessa vaiheessa haastateltiin uudestaan osa ensimmäisen vaiheen haastateltavista ja rekrytoitiin lisäksi kaksi uutta, venäjänkielistä informanttia, jotta venäjänkielisten osuutta saatiin lisättyä.

Haastateltavia hankittiin pääosin lumipallomenetelmällä ja erilaisten järjestöjen ja oppilaitosten kautta tutkimuksesta tiedottamalla ja mediaa seuraamalla. Haastateltaviksi pyrittiin valitsemaan henkilöitä, joilla oli erilaiset muuttotaustat ja erityyppistä yllirajaista toimintaa. Heissä oli työn, perhesiteiden, opintojen ja inkerinsuomalaisen taustan perusteella Suomeen muuttaneita.

Haastateltavien äidinkieliä olivat viro, venäjä ja suomi. Haastateltavissa oli 53 työntekijää, seitsemän yrittäjää, seitsemän päätoimista opiskelijaa, yhdeksän työtöntä työnhakijaa ja neljä perhevapailla olevaa. Haastattelut kestivät keskimäärin noin tunnin, ja ne toteutettiin haastateltavien valitsemissa paikoissa, kuten kahvilassa, työpaikalla tai kodissa.

Haastattelukatkelmat anonymisoitiin, jotta haastateltavia ei olisi mahdollista tunnistaa. Laajasta aineistosta valittiin muutamia aineistoesimerkkejä tuomaan esiin haastateltavien omia kuvauksia informaalisesta, sosiaalisesta oppimisesta, yhteisöjen merkityksestä ja yllirajaisista toimintaympäristöistä.

Haastatteluaineisto analysoitiin laadullisen, teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla (Tuomi & Sarajärvi 2009; Krippendorff 2013). Siinä aloitetaan aineistolähtöisellä, alustavalla analyysillä ja otetaan sen jälkeen teorianäkökulmat tai valitut käsitteet mukaan syventämään aineiston jatkoanalyysia. Koko aineistoon tutustuttiin aluksi huolellisesti. Alustavan luenнан pohjalta siitä nousivat esiin laajasti arkipäivän oppimista koskevat kysymykset. Aineistoa luokiteltiin ensin aineistolähtöisesti eri kategorioihin: oppimiskokemukset, oppimisympäristöt sekä käsitysten ja toimintatapojen jakamisen erilaiset muodot.

Alustavassa analyysissä korostuivat erityisesti perheeseen tai sukuun, työhön ja yhteiskunnalliseen toimintaan kytkeytyvät oppimisen kuvaukset. Oppimista koskevat kokemukset ja pohdinnat eivät rajoittuneet vain yhteen valtioon vaan haastateltavien elämänvaiheisiin vähintään kahdessa erilaisessa yhteiskunnassa. Aineistolähtöisen analyysin pohjalta aineistoa tarkasteltiin kolmen yllirajaisen tilan näkökulmasta: ne olivat yllirajainen perhetila, yllirajainen ammatillinen tila ja yllirajainen yhteiskunnallinen tila. Makrotason analyysissä hyödynnettiin sekä kerättyä aineistoa että aiempia muuttoliikkeitä ja siirtolaisia koskevia tutkimuksia.

Tutkimuskysymykset tarkentuivat alustavan aineistoon tutustumisen jälkeen seuraaviksi:

- Millaisia arkipäivän oppimisympäristöjä muodostuu kansalliset rajat ylittävän vuorovaikutuksen myötä?
- Millaisia informaaleja oppimisprosesseja siirtolaisilla on tällaisissa oppimisympäristöissä?

Toisessa analyysivaiheessa aineistoa tarkasteltiin teoriaohjaavasti (Tuomi & Sarajärvi 2009), jolloin aikaisemman tutkimuksen ja alustavan aineiston tarkastelun pohjalta valitut käsitteet, kuten välittäjä ja käytäntöyhteisöt, tukivat aineiston jäsentämistä edelleen eri kategorioihin ja analyysin syventämistä teoreettisen tarkastelun avulla. Siirtolaisten informaalia oppimista

tutkittiin yleisesti situationaalisen oppimisteorian valossa tarkastellen esimerkiksi informanttien toimintaa erilaisissa yhteisöissä ja yhteisöjen välisillä rajapinnoilla, toisin sanoen käytäntömaisemassa (Wenger-Trayner & Wenger-Trayner 2015).

ARKIPÄIVÄN OPPIMINEN YLLIRAJAISISSA PERHETILASSA

Yllirajaisen perhetilan näemme sosiaalisesti rakentuneena tilana, joka on muodostunut rajat ylittävien perhe- ja sukulaisuussiteiden ja yhteisen toiminnan myötä (Alenius 2015). Tämä toimintaympäristö yhdistää toiseen maahan muuttaneet siirtolaiset sekä heidän sukulaisensa ja perheenjäsenensä muissa maissa. Yllirajaiseen perhetilaan voi kuulua myös esimerkiksi avioliiton kautta sukuun tulleita, kantäväestöön kuuluvia henkilöitä.

Tutkimuksessamme oli mukana sekä perheitä, joiden jäsenet haastatteluhetkellä asuivat kaikki Suomessa että niin sanottuja 'yllirajaisia perheitä', joiden jäsenet asuivat kahdessa tai useammassa maassa, pääosin Virossa ja Suomessa. Kaikilla haastateltavilla oli rajat ylittäviä sukulaissuhteita Viron lisäksi muihin maihin, kuten Venäjälle ja Ruotsiin.

Informanttien yllirajaiset perhetilat olivat siten monimuotoisia ja -paikkaisia eivätkä edustaneet pelkästään kaksinapaista mallia (vrt. Qureshi ym. 2012). Yhteydenpidon muodot ja tiheys vaihtelivat haastateltavilla elämäntilanteen ja sukulaissuhteiden muuttumisen mukaan. Haastateltavien kuvauksissa perheistään tuli esiin käytäntöyhteisöjen (Wenger 1998) piirteitä. Esimerkiksi kiinnittyminen toteutui tiiviin yhteydenpidon ja jaetun toiminnan kautta. Eri maissa asuvat perheenjäsenet olivat yhteydessä usein päivittäin Skype-puheluiden ja sosiaalisen median välityksellä. Tämä mahdollisesti yhteiset neuvottelut esimerkiksi kasvatustavoitteista (vrt. ryhmittäminen: Wenger 1998; 2010). Pääosin Suomessa asuvat perheet taas neuvottelivat kulttuurisista tavoista, perinteiden säilyttämisestä ja perheissä käytettävistä kielistä. Haastateltavat pitivät oman äidinkielen vaalimista keskeisenä kulttuuri-identiteetin säilyttämisessä ja oman perinteen välittämisessä lapsille, kuten haastateltava korosti:

("[--] kerroit, että haluaisit lapsille välittää tai kertoa niistä omista juurista. Niin mitenkä tavallaan haluaisit sitten näitä opettaa tai kertoa niistä?")

"No meillähän siis tosiaan ensinnäkin se kieli, et me puhutaan vaan sitä viroa kotona eikä mitään muuta, ei suomee, ei puhuta kotona ollenkaan. Ja sitten näitä vironkielisiä kirjoja meillä on koko talo täynnä, ja myös lapsille sitten elokuvia ja dvditä. Se tulee hirmu paljon kyllä kielen kautta tietenkin, että jos me sanotaan tai puhutaan jotain ja siinä on joku semmonen sanonta ja lapsi kysyy et mitä se tarkoittaa ja sen kautta sitten rupee kertoon. Ja nyttenhän meillä on mun isoäitikin [Virosta] täällä pikkasen auttamassa lapsenvahtina ja häneltä tietysti näitä tarinoita sitten tulee, et minkälaista ja sota-aika [--]." [H27B]

Siirtolaiset voivat toimia kulttuuristen käytänteiden yllirajaisina välittäjinä (vrt. *brokers*, Wenger 1998; Kubiak ym. 2015) yhteisöjen välillä yli kansallisten rajojen. Oheisessa haastattelukatkelmassa tulee esiin, miten virpomisperinnettä on välitetty viemällä pääsiäisaikaan virpomisoksia Suomesta Viroon. Tällöin oksat toimivat artefakteina (Wenger 1998), jotka välittävät traditioon liittyviä merkityksiä. Virpominen on esimerkki kulttuurisesti hybridistä perinteestä, jossa sekoittuu sekä ortodoksisia että ei-uskonnollisia perinteitä ja toiseen maahan siirrettäessä myös paikallisia perinteitä.

"Esimerkiksi hyvin kiinnostuneita oli siellä päässä [Virossa] ihmiset, ku täällä [Suomessa] on virpomis tapa [--]. Siellä on omat perinteet ja kulttuurijutut ollut, niin se on tosi mielenkiintosta kun täällä eestiläiset menee, niin ne tekee virpomisoksia ja vie sitä kulttuuripalasta siihen kun siellä on kananmunien kanssa kuljettu ovelta ovelle." [H62A]

Uudenlaisia, hybridejä perinteitä luotiin myös niissä perheissä ja suvuissa, joissa avo- tai avioliiton myötä perhepiirissä oli mukana kantäväestöön kuuluvia suomalaisia. Esimerkiksi juhlissa yhdisteltiin erilaisia kulttuurisia tapoja luoden uudenlaisia oman perhe- tai sukuyhteisön jaettuina käytänteitä ja näiden käytäntöyhteisöjen yhteisiä resursseja (Wenger 1998).

"[--] mitenkä noitten juhlien vietto sitten, vaikka joulut tai juhannukset, niin mitenkä niitä vietitte? Joulut me oltiin yleensä tän mun isäpuolen vanhempien luona [Suomessa] ja siellä ei oikeestaan ollut muita lapsia silloin, niin me jouluna laulettiin, niin siellä niille, tai kun Virossa on sellanen tapa, että jotta sais lahjat niin pitää aina laulaa jokaisen lahjan kohdalla tai joku runo tai joku esitys, ja niin sit siellä ei ollut, niin se [tapa] me ehkä tuotiin. Muuten kun ne jouluruoat oli aika erilaisii täällä kun siellä, et sit joskus äiti toi Virossa semmosta ryynimakkaraa, mitä nyt täällä X:ssa on, mutta mitä meidän saarella [Suomessa] ei sillai syöty [--]." [H2A]

Yllirajaisessa perhetilassa korostuivat neuvottelut erilaisista kulttuurisista käytänteistä, sosiokulttuuristen perinteiden reflektio ja uusien hybridien käytäntöjen kehittäminen sekä etnis-kansallisen identiteetin ylläpito ja rakentuminen yhteisen toiminnan kautta.

YLIRAJAISET AMMATILLISET TILAT TYÖSSÄ OPPIMISEN AREENOINA

Yllirajaisen ammatillisen tilan ymmärrämme rajat ylittävien, ammatillisten siteiden ja toiminnan kautta muodostuneeksi tilaksi, joka yhdistää eri maissa työskentelevät tai työskennelleet ihmiset (Alenius 2015). Sen mikrotasolla voidaan tarkastella yksilöiden yllirajaisia ammatillisia yhteyksiä, toimintaa ja ammatillisen osaamisen kehittymistä yllirajaisissa työympäristöissä.

Monet haastateltavamme toivat esiin juuri työtä koskevia oppimiskokemuksia Suomeen muuton tai maiden välisen pendelöinnin aloittamisen jälkeen. Muutto toiseen maahan oli mahdollistanut erityisesti korkeakoulutetuille oman ammatillisen osaamisen laajentamisen. Esimerkiksi Virossa Suomeen muuttaneet lääkärit kertoivat, että Suomen Viroa laajempi väestöpohja mahdollisti tutustumisen erilaisiin sairauksiin ja terveydenhuollon parempi välineistö tarjosi tilaisuuksia erilaisten uusien tekniikoiden oppimiseen. Tämä esimerkki tuo esiin sosiokulttuuriseen oppimiseen kuuluvan välittyneisyyden – uudet välineet tarjoavat uusia oppimisen ja laajentuneen osaamiskyvyn mahdollisuuksia (Wenger-Trayner & Wenger-Trayner 2015).

Monilla tutkimukseen osallistuneilla oli aiempaa työkokemusta Virossa ja muutamilla myös muista maista. Kokemukset työskentelystä kahdessa tai useammassa maassa mahdollistavat ammatillisten työkäytänteiden vertailun. Vaikka informantit korostivat esimerkiksi työkuultuureiden sekä viestintä- tai palautteenantotapojen kansallisia eroavaisuuksia, heidän huomionsa perustuivat kokemuksiin tietyillä työpaikoilla. Haastateltavien kertomuksissa tuli siten esiin työssä oppimisen situationaalinen luonne (Lave & Wenger 1991; Wenger 1998; 2010), mutta samalla kuvauksissa heijastuvat laajemmat yhteiskunnalliset tekijät. Neuvostoajan toimintatapojen nähtiin esimerkiksi vaikuttavan osittain edelleen virolaisten toimintatapoihin, kuten haastateltava tuo esiin.

”Mä muistan myös sitä kun, vaikkapa suhtautuminen, no meillä radioaktiivisilla aineilla työskentely ja sellainen, eläimillä, eläinkokeet, missä on omat säännöt, Virossa niitä yleensä katsotaan päähän asti. Mä olin aika miellyttävästi yllättynyt alussa [Suomessa], kun itse tulivat puhumaan, *do you know*, tiedätkö sinä, että pitäis [tehdä] sitä näin ja näin. Ei sen takia, että niitä tarkastellaan ja sä voit jäädä kiinni, vaan sen takia, että niin pitäisikin tehdä, se oli hyvin miellyttävä kokemus ja siinä olis yks esimerkki, miten kunnioitetaan lakeja sen takia, että ne ovat oikeassa, siitä on kaikille hyötyä, ei sen takia että vaan voi jäädä kiinni. Se on iso ero itse asiassa, se on mieletöntä Virossa, kun käyn siellä, se on neuvostoajan perintöä, valehtelu ja varastelu [-].” [H64A]

Jotkut tutkimukseen osallistuneista siirtolaisista olivat toimineet ammatillisen osaamisen ylirajaisina välittäjinä (vrt. Wenger 1998) eri työntekijöiden ja työyhteisöjen välillä yli kansallisten rajojen. He olivat esimerkiksi tulkinneet paikallisia toimintatapoja, jakaneet hyviä käytäntöjä ja esitelleet uusia, toimivia työskentelytapoja toisessa maassa työskenteleville kollegoille. Ylirajainen välitystoiminta edellytti välittäjiltä työkäytänteiden ymmärtämistä sekä virolaisissa että suomalaisissa työyhteisöissä ja kykyä tehdä erilaiset toimintatavat ymmärrettäväksi erilaisessa toimintaympäristössä.

Uusien toimintakäytänteiden omaksuminen ja sisäistyminen luontevaksi ajattelu- ja toimintavaksi vaati avoimuutta ja uudistumishalua vastaanottavilta organisaatiolta. Muutamat haastateltavat toivat esiin, miten heidän työyhteisönsä eivät halunneet omaksua uusia näkökulmia tai hyödyntää työntekijöiden aiempaa, ulkomailla hankkimaa osaamista. Tällaiset työyhteisöt edustivat rajoittavia oppimisympäristöjä (Fuller & Unwin 2004), joissa tiedon ja osaamisen jakamiseen ei kannustettu. Muutamissa kuvauksissa tulivat esiin intersektionaalisuuteen (Anthias 2012) kuuluvat risteävät eronteot: naiseus ja virolaisuus asettivat työntekijät marginaaliin omassa työyhteisössään.

YLIRAJAINEN YHTEISKUNNALLINEN TILA KANSALAIISUUTTA JA IDENTITEETTIÄ RAKENTAMASSA

Informanttien ylirajainen yhteiskunnallinen tila rakentui heidän yhteiskunnallisen toimintansa ja siteidensä kautta. Tutkimukseen osallistuneille kansalaisjärjestöt ja vapaamuotoiset kansalaisryhmät olivat mahdollistaneet erilaisten yhteiskunnallisten toimintatapojen ja käsitysten sisäistymisen sekä yhteiskunnallisen toimijuuden vahvistumisen. Situationaalisen oppimisen lähestymistavassa painotetaan, että identiteettien rakentuminen erilaisten yhteisöjen toimintaan osallistumalla on tärkeä osa sosiaalista oppimista (Lave & Wenger 1991; Wenger 1998; 2010).

Tutkimuksessamme siirtolaisten identiteetti muotoutui yhteisöjäsenyyksien kautta: erityisesti suomalaisten työyhteisöjen toimintaan täysivaltainen osallistuminen vahvasti kokemusta osallisuudesta ja mahdollisuuksista suomalaisessa yhteiskunnassa (vrt. kuvittelu: Wenger 1998; 2010). Jäsenyys ja yhteinen toiminta suomalaisissa kansalaisjärjestöissä olivat luoneet joillekin kokemusta aktiivisena toimijana olemisesta Suomessa, ja toiminta virolais-, venäläis- tai inkeriläisyhdistyksissä tuki erityisesti kielellisen identiteetin säilyttämistä. Muutamat korostivat lisäksi kuulumista Virossa toimiviin järjestöihin ja sen jäsenyyden merkitystä virolaisuuden vaalimiselle.

”Mä kuulun esimerkiksi Virossa semmoseen lottayhdistelmään [--] ja sellaseen ylioppilasosuntaan [--] se on semmonen paikka missä Virossa, jos sä haluat ylläpitää sitä patriotismia ja sellasta, se on paras paikka mihin kuulua, et se on tosi tärkeä mulle [--].” [A15]

Jotkut informantit kuvasivat identiteettiään selkeästi virolaiseksi, kun taas erityisesti suomalaisen kanssa parisuhteessa olevilla oli usein vahvistunut ylirajainen, suomalais-virolainen tai suomalais-venäläinen identiteetti. Identiteetikuvauksissa välittyi myös alueellisen, globaalin ja globaalin identiteetin piirteitä (Pries 2013): haastateltavat kuvasivat identiteettiään esimerkiksi ’itämerensuomalaiseksi’, ’helsinkiläiseksi virolaiseksi’ tai ’virolaiseksi kosmopoliitiksi’.

Erilaiset syrjäntäkokemukset sekä Virossa että Suomessa toivat kuitenkin säröjä omaan identiteettiin ja tuottivat osalle ulkopuolisuuden kokemuksia erilaisissa yhteisöissä ja laajemmin yhteiskunnissa.

Eläminen ylirajaisessa tilassa merkitsi haastateltaville pohdintoja omasta identiteetistä ja suhteesta eri yhteiskuntiin, kielelliseen taustaan ja kansalaisuuteen. Moni korosti samaan aikaan sekä Viron kansalaisuuden merkitystä että kuulumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Kokemukset kahdessa yhteiskunnassa elämisestä mahdollistivat yhteiskunnallisten käsitysten vertailun. Jotkut haastateltavat olivat eläneet Neuvosto-Virossa, joten heidän kertomuksissaan tulivat esiin kolmen erilaisen yhteiskuntajärjestelmän vertailu ja yhteiskunnallisten muutosprosessien pohdinta.

Muutamit informantit olivat toimineet yhteiskunnallisten käsitysten ja toimintatapojen ylirajaisina välittäjinä esimerkiksi kansalaisjärjestöjen välillä tai sukulais- ja ystäväverkostoissa.

”[--] täytyy sanoa, että virolaiset ystävät ovat aika paljon puolustuskannalla, voi on meilläkin, on meilläkin. Vaikka mä kerron, että Suomessa on tää ja tää asia paljon paremmin, on meilläkin, on meilläkin. Vähän sellaista puolustuskantaa kyllä tulee, et älä sä nyt väheksy, mutta aika usein, ne kyllä aika paljon kysys niin ku uteliaisuutta, miten se on Suomessa tämä asia, yhteiskunnallinen asia järjestetty, ja kun mä selitän aika paljon, niin, ahaa, voi miksi meillä ei ole näin, sitä on aika paljon, puhutaan aika paljon kahden yhteiskunnan eroista [--].” [H64A]

Yhteiskunnallisia toimintatapoja ei kuitenkaan välttämättä suoraan heti omaksuttu ylirajaisen välitystoiminnan ja vuorovaikutuksen myötä, vaan erilaisia näkökulmia ja tapoja vertailtiin ja tarkasteltiin kriittisesti.

YLIRAJAISTEN OPPIMISTILOJEN RAKENNE

Ylirajaisissa oppimistiloissa makrotason tekijät, kuten yhteiskunnallinen kehitys ja muuttuvat politiikat, heijastuvat sekä meso- että mikrotason toimijoiden toimintamahdollisuuksiin. Haastateltavat kuvasivat esimerkiksi, miten erityisesti ennen 2000-luvun puoliväliä viisumisäädöksillä säädeltiin tarkasti Suomeen tai Viroon suuntautuneiden vierailujen kestoa ja aikaväliä, kun taas Euroopan unionin jäsenyyden myötä liikkuminen maiden välillä helpottui selvästi. Makrotasolla muotoillut yhteiskuntapoliittiset tavoitteet ja ratkaisut tuovat siten sekä rajoituksia että mahdollisuuksia ylirajaisissa tiloissa toimiville yksilöille ja ryhmille. Samalla siirtolaisten, yhteisöjen ja järjestöjen toiminta voi vaikuttaa makrotason tekijöihin, kuten kansalliseen politiikkaan (Levitt & Glick Schiller 2004).

Makrotasolla (**taulukko 1**) maahanmuuttopolitiikat vaikuttavat siirtolaisten mahdollisuuksiin liikkua yli maiden rajojen, ja koulutus- ja työvoimapolitiikat ohjaavat siirtolaisten osaamisen tunnustamista paikallisilla työmarkkinoilla ja koulutuksessa. Euroopan unionin alueella työvoiman vapaan liikkuvuuden periaate ja unionimaissa suoritettujen tutkintojen tunnustaminen ovat tukeneet ammatillisen osaamisen siirtoa maasta toiseen. Globaalisti tarkastellen eri maiden taloudellinen, yhteiskunnallinen ja teknologinen kehitys heijastuu ylirajaisiin ammatillisiin tiloihin (vrt. ylirajaiset tilat yleisesti, Faist 2000 ja Pitkänen ym. 2012) ja vaikuttaa esimerkiksi työperustaiseen liikkuvuuteen ja työympäristöjen monimuotoistumiseen ylirajaisen liikkuvuuden ja vuorovaikutuksen myötä (Alenius 2015, 2016).

Ylirajaisessa perhetilassa perheet ja sukulaisverkostot olivat mesotason toimijoita, joissa yhteisen toiminnan kautta välitettiin ja luotiin uusia toimintatapoja, sisäistettiin ja jaettiin erilaisia käsityksiä sekä rakennettiin kulttuurista ja kansallista identiteettiä. Ylirajaisessa yhteiskunnallisessa tilassa erilaiset ryhmät ja järjestöt toivat siirtolaisille mahdollisuuksia

YLIRAJAISET OPPIMISTILAT			
	Makrotaso	Mesotaso	Mikrotaso
Ylirajainen perhetila	<ul style="list-style-type: none"> – yhteiskuntien sosiokulttuurinen ja poliittinen kehitys – hallinnollinen säätely ja politiikat, kuten maahanmuutto-, kotouttamis- ja koulutuspolitiikka ja sosiaaliturva 	<ul style="list-style-type: none"> – ylirajaiset ja paikallisesti sijoittuneet perheet – ylirajaiset sukulaisverkostot 	<ul style="list-style-type: none"> – sosiokulttuuristen perinteiden reflektio ja neuvotellut traditioista – hybridien kulttuurikäytänteiden kehittäminen – kulttuuristen ja kansallisten identiteettien muotoutuminen perheiden jaetun toiminnan myötä
Ylirajainen ammatillinen tila	<ul style="list-style-type: none"> – globaalit, alueelliset ja kansalliset sosioekonomiset rakenteet ja kehitys – hallinnollinen säätely ja politiikat, kuten maahanmuuttoa, työllisyyttä ja koulutuspolitiikkaa koskevat säädökset 	<ul style="list-style-type: none"> – työyhteisöt ja organisaatiot – ylirajaiset ammatilliset verkostot – koulutusinstituutiot ammattijärjestöt 	<ul style="list-style-type: none"> – ammatillisten käytänteiden vertailu – ammatillisen osaamisen vahvistaminen – ammatillisen tiedon ja työskentelytapojen jakaminen yli kansallisten rajojen identiteettien rakentuminen työyhteisöjen jäsenenä
Ylirajainen yhteiskunnallinen tila	<ul style="list-style-type: none"> – sosioekonomiset rakenteet ja yhteiskunnallinen kehitys – hallinnollinen säätely ja politiikat, kuten kansalaisuus- ja integraatiopolitiikat 	<ul style="list-style-type: none"> – informaaliset ryhmät – kansalaisjärjestöt – ylirajaiset verkostot 	<ul style="list-style-type: none"> – yhteiskunnallisten käsitysten ja toimintatapojen vertailu ja erojen pohdinta – yhteiskunnallisten uskosten, toiminta- ja ajattelutapojen sisäistäminen ja jakaminen ylirajaisesti – etniskansallisten identiteettien rakentuminen; – yhteiskunnallisen jäsenyyden reflektio

Taulukko 1. Ylirajaiset oppimistilat (muokattu Alenius 2015 pohjalta).

sekä tutustua kantaväestöön että vahvistaa omaa kulttuurista identiteettiä omassa etnis-kielillisissä järjestöissä. Ylirajaisen ammatillisen tilan mesotasolla toimijoilla on erilaiset roolit ja tehtävät. Työyhteisöt ja ylirajaiset ammatilliset verkostot luovat areenoita, joissa siirtolaiset ja kantaväestö voivat sisäistää ja jakaa erilaisia ammatillisia käytänteitä. Koulutusorganisaatiot tuottavat ja toiminnassaan määrittelevät työmarkkinoilla tarvittavaa ammatillista osaamista. Ammattiyhdistyksillä on valtaa määrittellä ja arvioida eri tehtävissä hyväksyttävää osaamista (ks. esimerkiksi Guo & Shan 2013).

Nostamme (taulukko 1) mikrotason osalta esiin keskeiset oppimisprosessit, mutta ylirajaisen oppimistilojen mikrotasolla voidaan lisäksi tarkastella

yksilöiden toimintaa ja sosiaalisia suhteita erilaisissa yhteisöissä ja yhteisöjen välisissä käytännöissä.

PÄÄTELMÄT

Sovelsimme Faistin (2000) ja Pitkäsen ym. (2012) kehittämiä malleja ylirajaisen oppimistilojen rakenteen tarkastelussa. Yhtymäkohtia voidaan kuitenkin löytää myös muihin ylirajaisuustutkijoiden malleihin. Ylirajaisissa sosiaalisissa kentissä (Levitt & Glick Schiller 2004) valtioiden rajat ylittävä arkipäivän toiminta ja vuorovaikutus vaikuttavat näissä kentissä toimiviin paikallisyhteisöihin ja yksilöiden identiteetteihin. Sekä ylirajaisiin piireihin (Rouse 2004) että ylirajaisiin sosiaalisiin kenttiin (Levitt & Glick

Schiller 2004) liitetään ajatus käsitysten ylijarjaisesta liikkumisesta, vaikka tätä ilmiötä ei tarkastellakaan sosiaalisen oppimisen näkökulmasta.

Tutkimuksemme siirtolaiset toimivat ylijarjaisina välittäjinä (vrt. *broker*, Wenger 1998; Kubiak ym. 2015) yhteisöjen välillä ja jakoivat esimerkiksi kulttuurisia tapoja tai ammatillista osaamista yli kansallisten rajojen. Erilaisten artefaktien, kuten virpomisoksien, avulla välitettiin erilaisia toimintakäytänteitä.

Shanin ja Walterin (2015) tulokset osoittavat myös, miten yhteisen toiminnan ja tähän liittyvien, eielollisten materiaalien kautta siirtolaiset voivat omaksumaa ja jakaa uusia käytäntöjä yli kulttuuristen ja kansallisten rajojen. Ylijarjaisia perheverkostoja koskeva tutkimuskin (Cuban 2014; Sime & Pietka-Nykaza 2015) tuo esiin, miten kulttuurisia käytäntöjä ja yhteiskunnallista tietoa välitetään sukulaisten ylijarjaisen yhteydenpidon kautta. Erityisesti yhteiskunnallisten käsitysten ylijarjainen välittäminen ja jakaminen voivat vaikuttaa kantäväestön ajattelutapoihin ja toimintaan sekä mahdollisesti synnyttää yhteiskunnallisia muutosprosesseja. Esimerkiksi Pérez-Armendáriz ja Crow (2010) osoittavat, että ne siirtolaiset, jotka osallistuvat ylijarjaisiin verkostoihin lähtömaissaan, ovat poliittisesti aktiivisempia ja demokraattista päätöksentekoa enemmän tukevia kuin ne kantäväestöön kuuluvat, joilla ei ole kontakteja siirtolaisiin. Koska yhteiskunnallisiin muutoksiin voivat samaan aikaan vaikuttaa useat tekijät, ylijarjaisien välittäjien merkisyys on haasteellista tutkia muutosprosesseissa.

Tutkimuksemme haastateltujen ylijarjaiset ammatilliset kontaktit kytkettyivät usein Viroon, mutta erityisesti tutkimustehtävissä työskentelevillä oli aktiivisia ammatillisia yhteyksiä lisäksi muihin maihin. Ylijarjaiset työtiimit ovat yleistymässä muun muassa kansainvälisissä yrityksissä. Niissä eri maihin sijoitetut työntekijät työskentelevät tiivisti yhdessä ja jakavat osaamistaan yli kansallisten rajojen. Niin sanotun virtuaalisen siirtolaisuuden (Aneesh 2006) myötä ammatillinen osaaminen voi siten liikkua maasta toiseen, vaikka työntekijät eivät itse muuttaisikaan toiseen maahan. Jatkotutkimuksissa voitaisiinkin vertailla erityyppisiä ylijarjaisia ammatillisia tiloja sekä oppimista ja tiedon jakamista niiden käytäntömaisemissa.

Cuban (2014) korostaa, että aikuiskoulutuksessa tulisi kehittää uudentyyppisiä koulutusohjelmia, joissa otetaan nykyistä paremmin huomioon siirtolaisten ylijarjainen elämäntapa ja vahvistetaan heidän osaamistaan toimia erilaisissa sosiaalisissa tiloissa. Aikuiskoulutuksessa voitaisiin hyödyntää opetuksen resurssina siirtolaisten ulkomailla, sekä formaalissa koulutuksessa että arkipäivän toiminnassa, hankkimaa osaamista ja tietoa erilaisista toimintatavoista.

Ulkomaisten tutkintojen nykyistä laajempi tunnustaminen Suomessa olisi tärkeää, jotta erityisesti Euroopan unionin ja Euroopan talousalueen (ETA) ulkopuolella koulutettujen työntekijöiden ammatillista osaamista voitaisiin täysimääräisesti hyödyntää työpaikoilla. Tällä hetkellä esimerkiksi EU- ja ETA-alueen ulkopuolella koulutuksensa saaneet sairaanhoitajat joutuvat Suomessa usein työskentelemään avustavissa tehtävissä, joissa heillä on hyvin rajalliset mahdollisuudet käyttää, jakaa ja kehittää ammatiosaamistaan (Vartiainen & Alenius & Pitkänen & Koskela 2017).

Kulttuurienvälistä oppimista ja akkulturaatiota tarkastelevissa tutkimuksissa kulttuurisen muutoksen ja monimuotoisuuden yhdistäminen kulttuurienvälisen oppimisen ja akkulturaatioprosessien tarkasteluun on haasteellista. Näissä on päädytty usein 'kaksikasvoiseen kulttuurienvälisyyteen', jossa periaatteessa tunnustetaan yksilöiden monimuotoisuus, mutta samalla kuvataan kulttuurin määräävän yksilöiden toimintaa (Dervin & Keihäs 2013).

Soveltamamme situationaalisen, sosiokulttuurisen oppimisen näkökulma sitoo siirtolaisten ja kantäväestöön kuuluvien yksilöiden väliset kulttuuriset oppimisprosessit paikallisyhteisöjä laajempaan ylijarjaiseen käytäntömaisemaan. Se luo runsaasti potentiaalia informaalille oppimiselle. Sosiaalinen vuorovaikutus mahdollistaa ylijarjaisissa oppimisen tiloissa käsitysten ja toimintatapojen jakamisen yli kansallisten rajojen.

Jotkut siirtolaiset toimivat niin sanottuina ylijarjaisina välittäjinä, jotka voivat toiminnallaan edistää uutta luovien ja hybridien toimintakäytäntöjen kehittämistä yhteisöissä ja organisaatioissa. Ylijarjainen näkökulma tuo esiin, että yksilöllä voi olla siteitä useissa yhteiskunnissa samanaikaisesti toimiviin yhteisöihin ja että

yksilöiden identiteetti ja oppimispolut rakentuvat näiden yhteisöjen toimintaan osallistumisen kautta.

Ylirajaisuustutkimuksen ja situationaalisen oppimisteorian yhdistetty näkökulma pyrkii siten irtautumaan sellaisesta kulttuurilähtöisestä tarkastelusta, jossa yksilöt esitetään kulttuuriensa edustajina ja kulttuurit itsenäisinä toimijoina, jotka kohtaavat erilaisissa oppimisympäristöissä. Lisääntyvä kansainvälinen siirtolaisuus ja monimuotoinen ylirajainen vuorovaikutus luovat uudenlaisia, rajat ylittäviä oppimisympäristöjä, joiden tutkiminen kasvatustieteissä edellyttää irrottautumista yhteen yhteiskuntaan rajautuvasta oppimisympäristöajattelusta. Ylirajaisuusnäkökulmien huomioiminen myös metodologisissa ratkaisussa voisi tulevaisuudessa tuoda uusia avauksia aikuiskasvatuksen tutkimukseen.

PAULIINA ALENIUS
FT, tutkijatohtori
Kasvatustieteiden
tiedekunta
Tampereen yliopisto

VESA KORHONEN
KT, kasvatustieteiden
yliopistonlehtori ja
tutkimusjohtaja
Kasvatustieteiden
tiedekunta
Tampereen yliopisto

LÄHTEET

- Ahas, R. (2012). Virolaiset työntekijät ovat piilevä voimavara. *Helsingin Sanomat*, Vieraskynä, 7.12.2012.
- Alenius, P. (2015). *Informal Learning in a Transnational Setting: Exploring Learning Spaces of People Migrating between Estonia and Finland*. Acta Universitatis Tamperensis 2034. Tampere: Tampere University Press.
- Alenius, P. (2016). Exploring the Role of Migrants in Transnational Occupational Learning Processes in Estonia-Finland space. *International Journal of Lifelong Education* 35 (3), 270–285.
- Alexander, R. (2008). Pedagogy, Curriculum and Culture. Teoksessa Hall, K., Murphy, P. & Soler, J. (toim.) *Pedagogy and Practice. Culture and Identities*. London: Sage, 3–27.
- Amelina, A., Nergiz, D.D., Faist, T. & Glick Schiller, N. (toim.) (2012). *Beyond Methodological Nationalism. Research Methodologies for Cross-Border Studies*. London: Routledge.
- Aneesh, A. (2006). *Virtual Migration. The Programming of Globalization*. Durham: Duke University Press.
- Anthias, F. 2012. Transnational mobilities, migration research and intersectionality. Towards a translocational frame. *Nordic Journal of Migration Research* 2 (2), 102–110.
- Berry, J., Poortinga, Y, Segal, M. & Dasen, P. (2002). *Cross-Cultural Psychology: Research and Application*. 2. painos. Cambridge: Cambridge University Press.
- Chirkov, V. (2009). Introduction to the Special Issue on the Critical Acculturation Psychology. *International Journal of Intercultural Relations* 33 (2), 87–93.
- Cuban, S. (2014). Transnational families, ICTs and mobile learning. *International Journal of Lifelong Education* 33 (6), 737–754.
- Dervin, F. & Keihäs, L. (2013). *Johdanto uuteen kulttuurienväliseen viestintään ja kasvatukseen*. Kasvatusalan tutkimuksia 63. Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Faist, T. (2000). *The Volume and Dynamics of International Migration and Transnational Social Spaces*. Oxford: Clarendon Press.
- Fuller, A. (2007). Critiquing Theories of Learning and Communities of Practice. Teoksessa Hughes, J., Jewson, N. & Unwin, L. (toim.) *Communities of Practice. Critical Perspectives*. London: Routledge, 17–29.
- Fuller A. & Unwin, L. (2004). Young People as Teachers and Learners in the Workplace: Challenging the Novice-Expert Dichotomy. *International Journal of Training and Development* 8 (1), 32–42.

- Guo, S. (2013) (toim.). *Transnational Migration and Lifelong Learning. Global Issues and Perspectives*. London: Routledge.
- Guo, S., & Shan, H. (2013). Canada. Teoksessa Schuster, Vicenza Desiderio, A. M. & Urso, G. (toim.) *Recognition of Qualifications and Competences of Migrants*. Brussels: Regional Office of International Organization for Migration, 229–253.
- Jakobson, M.-L., Järvinen-Alenius, P., Pitkänen, P., Ruutsoo, R., Keski-Hirvelä, E. & Kalev, L. (2012). The Emergence of Estonian-Finnish Transnational Space, in Pitkänen P., Içduygu A. & Sert D. (ed.) *Migration and Transformation: Multi-Level Analysis of Migrant Transnationalism*. Dordrecht: Springer, 159–205.
- Krippendorff, K. (2013). *Content analysis. An introduction to its methodology*. Los Angeles: Sage.
- Kubiak, C., Fenton-O’Creedy, M., Appleby, K., Kempster, M., Reed M., Solvason, C. & Thorpe, M. (2015) *Brokering boundary encounters*. Teoksessa Wenger-Trayner E., Fenton-O’Creedy, M., Hutchinson, S., Kubiak, C. & Wenger-Trayner, B. (toim.) *Learning in Landscapes of Practice*. London: Routledge, 81–96.
- Lave, J. & Wenger, E. (1991). *Situated Learning. Legitimate Peripheral Participation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Levitt, P. & Glick Schiller, N. (2004). Conceptualising Simultaneity: A Transnational Social Field Perspective on Society. *International Migration Review* 38 (3), 1002–1039.
- Martikainen, T., Saari, M. & Korkiasaari, J. (2013). Kansainväliset muuttoliikkeet ja Suomi. Teoksessa Martikainen, T., Saukkonen, P. & Säävälä, M. (toim.) *Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta*. Helsinki: Gaudeamus, 23–54.
- Naidoo, L. (2008). Crossing Borders: Academic Service Learning as a Pedagogy for Transnational Learning. *International Journal of Learning* 15 (3), 139–145.
- Pérez-Armendáriz, C. & Crow, D. (2010). Do Migrants Remit Democracy? International Migration, Political Beliefs and Behavior in Mexico. *Comparative Political Studies* 43 (1), 119–148.
- Pirinen, T. (2015) (toim.). *Maahanmuuttajataustaiset oppijat suomalaisessa koulutusjärjestelmässä. Koulutuksen saavutettavuuden ja opiskelun aikaisen tuen arviointi*. Julkaisut 17:2015. Kansallisen koulutuksen arviointikeskus.
- Pitkänen, P., Içduygu, A. & Sert, D. (2012) (toim.). *Migration and Transformation. Multi-Level Analysis of Migrant Transnationalism*. Dordrecht: Springer.
- Pitkänen, P. & Takala, T. (2012). Using Transnational Lenses to Analyse Interconnections between Migration, Education, and Development. *Migration and Development*, 1 (2), 224–243.
- Portes, A. (2000) *Globalization from below: The Rise of Transnational Communities*. Teoksessa Kalb D. ym. (toim.) *The Ends of Globalization. Bringing Society back in*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 253–268.
- Pries, L. (2013). Ambiguities of Global and Transnational Collective Identities. *Global Networks*, 13 (1), 22–40.
- Qureshi, K., Varghese, V., Osella, F. & Rajan, S. I. (2012). Migration, Transnationalism and Ambivalence: The Punjab-UK Linkage. Teoksessa Pitkänen, P., Içduygu, A. & Sert, D. (toim.) *Migration and Transformation. Multi-Level Analysis of Migrant Transnationalism*. Dordrecht: Springer, 13–61.
- Rouse, R. (2004). Mexican Migration and the Social Space of Postmodernism. Teoksessa Jackson, P., Crang, P. & Dwyer, C. (toim.) *Transnational Spaces*. London: Routledge.
- Shan, H. & Walter, P. (2015). Growing everyday multiculturalism: Practice-based learning of Chinese immigrants through community gardens in Canada. *Adult Education Quarterly*, 65 (1), 19–34.
- Siim, P. & Assmuth, L. (2016). Kotona kahdessa maassa? Ylirajaisen lapsuuden tulkinat Suomeen muuttaneissa virolaisissa lapsiperheissä. Teoksessa Kivijärvi, A. & Peltola, M. (toim.) *Lapset ja nuoret muuttoliikkeessä. Nuorten elinolot -vuosikirja 2016*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 91–104.
- Sime, D. & Pietka-Nykaza, E. (2015). Transnational intergenerationalities: cultural learning in Polish migrant families and its implications for pedagogy. *Language and Intercultural Communication*, 15 (2), 208–223.
- Tilastokeskus (2016). Ulkomaan kansalaiset vuonna 2015. <https://tilastokeskus.fi/tup/maahanmuutto/index.html/maahanmuuttajat-vaestossa/ulkomaan-kansalaiset>. (tarkistettu 3.11.2016)
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 5. painos. Helsinki: Tammi.
- Vartiainen, P., Alenius, P., Pitkänen, P. & Koskela, M. (2017). Ulkomailta muuttaneiden hoitajien integraatio ja oppimisen polut sosiaali- ja terveydenhuollon työyhteisöissä. *Työelämän tutkimus*, 2, 148–162.
- Waters, J. & Brooks, R. (2012). Transnational Spaces, International Students. Emergent Perspectives on Educational Mobilities. Teoksessa Brooks, R., Fuller, A. & Waters, J. (toim.) *Changing Spaces of Education. New Perspectives on the Nature of Learning*. London: Routledge, 21–38.
- Wenger, E. (1998). *Communities of Practice. Learning, Meaning, and Identity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wenger, E. (2010). Communities of practice and social learning systems: the career of a concept. Teoksessa C. Blackmore (toim.) *Social Learning Systems and communities of practice*. Springer Verlag and the Open University. Saatavilla myös: <http://wenger-trayner.com/wp-content/uploads/2012/01/09-10-27-CoPs-and-systems-v2.0.pdf>. (25.5.2017)
- Wenger-Trayner, E. & Wenger-Trayner, B. (2015). Learning in a landscape of practice: A framework. Teoksessa Wenger-Trayner, E., Fenton-O’Creedy, M., Hutchinson, S., Kubiak, C. & Wenger-Trayner, B. (toim.) *Learning in Landscapes of Practice*. London: Routledge, 13–30.